

Dilshod Egamberdiyev,

Teacher of the Tashkent State University of Law

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN REGULATING AND ORGANIZING INVESTIGATIONS BY INTERNATIONAL INVESTIGATIVE TEAMS.

***Annotation:** In recent years, the international community has developed and opened for signature a number of international agreements regulating international cooperation in the fight against crime. Along with the legal regulation of traditional legal institutions, such as mutual legal assistance in criminal matters, these instruments provide an international legal framework for new areas of cooperation in this field. One of them is the operational-investigative group or the international investigation team. The organization of such types of investigations and joint activities of States is one of the most effective forms of interaction between investigators, investigative bodies and law enforcement agencies, as well as other state bodies in the field of crime prevention and investigation. In this article, the author has scientifically justified the effectiveness and positive results of the activities of operational search groups, international investigative groups under international law. Comments were also made on the further development of this activity.*

***Keywords:** international investigation group, operational investigation group, Convention, Europol, crime, legal aid, investigation, group, contract.*

Дилшод Эгамбердиев,

Преподаватель Ташкентского государственного юридического университета

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РЕГУЛИРОВАНИЯ И ОРГАНИЗАЦИИ РАССЛЕДОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СЛЕДСТВЕННЫМИ ГРУППАМИ

***Аннотация:** в последние годы международное сообщество разработало и открыло для подписания ряд международных соглашений, регулирующих международное сотрудничество в борьбе с преступностью. Наряду с правовым регулированием традиционных правовых институтов, таких как взаимная правовая помощь по уголовным делам, эти документы служат международно-правовой основой для новых областей сотрудничества в этой области. Одна из них, это оперативно-следственные группы или международные следственные группы. Организация таких видов расследований и совместной деятельности государств является одной из наиболее эффективных форм взаимодействия следователей, органов дознания и правоохранительных органов, а также других государственных органов в области предупреждения и расследования преступлений. В данной статье автор научно обосновал эффективность деятельности и положительные результаты деятельности оперативно-розыскных групп,*

международных следственных групп по международному праву. Также были высказаны замечания по поводу дальнейшего развития этой деятельности.

Ключевые слова: международная следственная группа, оперативно-следственная группа, конвенция, Europol, преступность, юридическая помощь, расследование, группа, контракт.

Дилшод Эгамбердиев,

Тошкент давлат юридик университети ўқитувчиси

ХАЛҚАРО ТЕРГОВ ГУРУҲЛАРИ ТОМОНИДАН ТЕРГОВНИ ТАРТИБГА СОЛИШ ВА ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ХАЛҚАРО ТАЖРИБАСИ

Аннотация: сўнги йилларда халқаро ҳамжамият жиноятчиликка қарши курашда халқаро ҳамкорликни тартибга солувчи қатор халқаро шартномаларни ишлаб чиқди ва имзолаш учун очди. Жиноий ишлар бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдам каби анъанавий ҳуқуқий институтларни ҳуқуқий тартибга солиш билан бирга, ушбу ҳужжатлар бу соҳадаги ҳамкорликнинг янги йўналишлари учун халқаро-ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилмоқда. Улардан бири тезкор-тергов гуруҳлари ёки халқаро тергов гуруҳларидир. Бундай тергов туруҳларининг ташкил этилиши ва давлатларнинг биргаликдаги фаолияти жиноятларнинг олдини олиш ва тергов қилиш соҳасида терговчилар, суриштирув органлари ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари шунингдек бошқа давлат органлари ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг энг самарали шаклларида биридир. Ушбу мақолада муаллиф халқаро ҳуқуқда тезкор-тергов гуруҳлари, халқаро тергов гуруҳларининг самарали фаолияти ва ижобий натижаларини илмий асослаб ёритиб берган. Шунингдек ушбу фаолиятни янада ривожлантириш билан боғлиқ фикр мулоҳазалар юритган.

Калит сўзлар: халқаро тергов гуруҳи, тезкор-тергов гуруҳи, конвенция, Europol, жиноят, ҳуқуқий ёрдам, тергов, гуруҳ, шартнома.

Замонавий дунёдаги қийинчиликлар ва таҳдидларнинг пайдо бўлиши яъни, жиноятчиликнинг байналмилаллашуви, турли ноқонуний ҳаракатларнинг ҳудудий кенгайиши ва турли давлатлар фуқароларининг жиноий уюшмаларга (жиноий схемалар) жалб этилиши бу албатта турли кўнгилсиз воқеаларнинг ривожланишига олиб келмоқда. Бу ўз навбатида уларга қарши курашиш учун давлатлараро самарали механизмлар жорий қилишни талаб қилмоқда. Бугунги кунда дунё ҳамжамиятини кўрkitиб турган халқаро терроризм, гиёҳванд моддалари ва қурол яроғ-савдоси, аёллар ва болаларни жинсий эксплуатация қилиш, шунингдек ижтимоий омиллар - қашшоқлик каби янги авлод муаммолари халқаро жиноятчиликка қарши курашишнинг хусусиялари билан бевосита боғлиқдир. Трансмиллий жиноятларнинг кўлами ва тузилиши мунтазам ўсиб бораётганлиги нафақат бир, балки бир неча мамлакатларнинг ҳам саъй-ҳаракатлари билан халқаро характердаги жиноий ҳодисаларга қарши курашда сезиларли натижа бермаганлигига яққол намоён бўлмоқда. Шубҳасиз, ягона бир давлат трансмиллий жиноятчиликка қарши курашиш муаммосини ҳал қила олмайди. Унга қарши курашишда ҳар томонлама турли давлатлар ўртасида яқин ҳамкорлик жуда муҳим аҳамията эгадир. Шу билан бирга, жиноят ишлари бўйича халқаро ҳамкорлик механизмини татбиқ этиш бўйича халқаро ҳуқуқда етарлича тажриба тўпланган бўлсада, уни тизимлаштириш, ягона

норматив-ҳуқуқий база яратиш, жиноят ишлари бўйича турли шаклларда ҳуқуқий ҳамкорлик қилиш, минтақавий ва универсал халқаро ташкилотлар доирасида икки ва кўп томонлама техник ёрдам кўрсатиш, жиноят содир этиб яширинган шахсларни ушлаб бериш, суд ҳукмини ижро этиш учун ўз мамлакатига юбориш борасида ҳамкорлик етарли даражада, замоннинг хавф-хатарларига мос равишда шакллантирилмаганлигини қайд этиш жоиз.

Бугунги кунда давлатлар ўртасида жиноят ишлари бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишда “тезкор-қидирув гуруҳи”, “тезкор-тергов гуруҳи”, “халқаро-тергов гуруҳи” тузиш каби халқаро ҳамкорликнинг янги шакллари пайдо бўлди. Бундай ҳамкорликни амалга ошириш натижасида, хусусан 1998 йилда Европа Иттифоқига аъзо давлатларнинг турли хил жиноят турларига қарши кураш бораисдаги саъй – ҳаракатларини мувофиқлаштиришга мўлжалланган Europol ташкил этилганлигини [1] кўришимиз мумкин.

“Тезкор-тергов гуруҳи” тузишдан мақсад трансмиллий жиноятларни очиш ва тергов қилишда тегишли процессуал ҳаракатларни амалга ошириш, тезкор-қидирув тадбирларини ўтказиш ва лозим бўлган далилларни тақдим қилишда ўзаро ҳамкорлик қилишдир [2]. Мазкур туркумдаги гуруҳларни “халқаро тергов гуруҳлари” деб номлаш ҳам мумкин. Бу ерда асосан, содир этилган жиноят трансчегаравий хусусиятга эга бўлиши, далилларни тўплашда ёки топишда тезкор ахборот алмашилиши ва бунга давлатларнинг ваколатли органлари биргаликда ҳаракат қилиши орқали амалга оширилади. Мазкур тадбирлар давлатлараро махсус келишувлар билан расмийлаштирилади [3].

Шиддат билан ривожланиб бораётган телекоммуникация даврида тезкор-тергов гуруҳлари ва халқаро тергов гуруҳларининг ҳаракатлари тўғрисидаги маълумотлар, янгиликлар ва уларнинг умумий табиатини билмаслик афсуски учраб турибди, бунга сабаб халқаро ҳуқуқий нормалари ва уларни ҳаракатларини тартибга солувчи ҳуқуқий ҳужжатларнинг билмасликдир. Давлатлар ва уларнинг ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг жиноятчиликка қарши курашдаги ҳамкорлиги асосан кўп томонлама ва икки томонлама шартномалар билан тартибга солинади.

Уюшган жиноятчиликка қарши кураш соҳасидаги энг муҳим халқаро шартномаларга эса қуйидагилар киради:

1) 2000 йил 8 сентябрда Бош Ассамблеянинг 55/2 резолюцияси билан тасдиқланган БМТнинг Минг йиллик декларацияси;

2) 2000 йил 15 сентябрда 55/25 резолюцияси билан БМТ Бош ассамблеясининг 55-сессиясининг 62-ялпи мажлисида қабул қилинган Трансмиллий уюшган жиноятчиликка қарши курашиш Конвенция;

3) Жиноятлардан олинган даромадларни легаллаштириш, аниқлаш, мусодара қилиш тўғрисидаги конвенция (Страсбург, 11.08.1990) 141-сонли Конвенция

4) Фуқаролик, оилавий ва жинсий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида Конвенция (Кишинёв, 10/7/2002) [4].

5) МДХга аъзо давлатлар ҳудудида ҳуқуқни муҳофаза қилиш ходимларининг бўлиши ва ўзаро муносабатлари тартиби тўғрисидаги Битим (Минск, 04.04.1999)

6) МДХ га аъзо давлатларнинг жиноятчиликка қарши курашда ҳамкорлиги концепцияси (1999 йил 2 апрель)

7) Терроризм, сепаратизм ва экстримизмга қарши кураш тўғрисидаги (2001 йил 15 июнь) Шанхай конвенцияси.

Ушбу халқаро ҳужжатлар билан бир қаторда Ўзбекистон Республикасининг жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш бўйича икки томонлама кўп томонлама шартномаларни ҳам кўрсатиш мумкин. Ушбу халқаро халқаро нормаларда бевосита давлатлар ўртасида тезкор тергов гуруҳларини тузиш ва уларнинг фаолияти тўғрисида нормалар кўрсатиб ўтилгандир. Масалан: БМТнинг “Трансмиллий уюшган жиноятчиликка қарши” конвенциясининг 19-моддасида жиноят иши бўйича манфаатдор давлатлар кўп томонлама ва икки томонлама шартномалар ва келишувлар асосида ҳамкорликда тергов ҳаракатларини ўтказиш ва тергов органларини ташкил этишлари мумкинлиги ҳақида қоида мустаҳкамланган [5]. Шанхай Ҳамкорлик Ташкилотининг “Терроризмга қарши конвенцияси”нинг 18-моддасида Конвенция доирасидаги жиноий қилмишларни содир этган шахслар, гумонланувчилар, айбланувчиларга нисбатан жиноят иши юритаётган томонлар, ушбу шахслар бошқа давлат ҳудудида эканлигини аниқлагач, ўша давлатнинг ваколатли органларининг розилигини олганларидан сўнг ўз ходимларини ўша давлат ҳудудида ўтказиладиган тезкор-қидирув тадбирлари ва тергов ҳаракатларида иштирок этишлари учун юборишлари мумкин [6].

Бугунги кунда, Европа Иттифоқида Eurorol тезкор-тергов гуруҳларини тузиш ва уларнинг фаолиятини ташкил этишда, хавfli вазиятларни ҳал этишда катта тажрибага эга эканлиги ва турли жиноятчиликка қарши курашувчи ташкилотлар билан биргаликда тергов операциялари шаклида ҳамкорлик қилиши жудда катта қизиқиш уйғотмоқда.

2000 йил май ойида Европа Иттифоқи Кенгаши "Европа Иттифоқида аъзо давлатларнинг жиноий ишларида ўзаро ёрдам тўғрисида"ги Конвенциясини қабул қилди [7]. Конвенциянинг

13-модда 1 қисмига мувофиқ “Ушбу, конвенцияга аъзо томонларнинг ваколатли органлари ўзаро келишув асосида бир ёки бир нечта Иттифоққа аъзо давлатлар ҳудудида жиноятларни тергов қилиш учун қўшма тергов гуруҳларини тузишлари мумкин”. деб белгилаб қўйилган. Шу билан бирга, Конвенция бундай гуруҳлар томонидан олиб борилиши мумкин бўлган терговларни чекламайди, ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва бошқа органларни ҳар бир ҳолатда биргаликда ҳаракат қилиш зарурлиги тўғрисида қарор қабул қилиш ҳуқуқига эгаллигини ҳам кўришимиз мумкин. Шунингдек, 6.04.2009 йил “Европа полиция агентлиги (Eurorol) ташкил этиш тўғрисида” ги қарор [8]нинг 5-моддасига мувофиқ, унинг вазифаларидан бири, аъзо давлатларнинг ваколатли органларини терговни бошлаш, ўтказиш ва мувофиқлаштириш ва муайян ҳолларда қўшма тергов гуруҳларини ташкил этишни таклиф қилишни талаб қилиши мумкин. Бундай тергов гуруҳлари бевосита раҳбар, гуруҳ аъзолари ва қўшма тергов гуруҳига бириктирилган аъзоларидан ташкил топгандир [9].

Тергов гуруҳларини тузиш ва уларнинг фаолияти умумий одатий фаолият эмас. Лекин, Европа Иттифоқи ёки бир неча аъзо давлатларнинг манфаатларига қарши жиноятлар содир этилганида тергов гуруҳларининг фаолияти жуда самаралидир. Масалан Наркотик моддаларни ноқонуний айланиши билан боғлиқ жиноят ишини тергов қилиш учун Буюк Британия, Голландия, Франция ва Испания ваколатли органлари томонидан тергов гуруҳлари тузилган ёки Франция ва Испания ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари терроризмга оид ишларни биргаликда тергов қилишганини кўришимиз мумкин.

Европа Иттифоқининг тергов гуруҳларини тузиш ўзаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишнинг самарали усуллари билан бари эканлигини кўрсатмоқда. Бу тажриба халқаро жиноятларни тўлиқ очиш, улар билан боғлиқ далилларни тўплаш ва тезкор ахборот алмашиши каби ҳаракатларнинг ривожланишига кенг йўл очиб бераётганлигини кўришимиз мумкин. Шу

нуктаи назарда, фикримизча БМТ доирасида бевосита давлат ўртасида тергов ва тезкор тергов-гуруҳларини тузиш ва уларнинг фаолиятини тартибга солиш бўйича бирор халқаро шартнома қабул қилиш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Сўнги йиллардаги амалиёт шуни кўрсатадики, МДХга аъзо давлатлар ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари бир нечта давлат манфаатларига таъсир этувчи жиноятларни тергов қилишда давлатлар ўртасида тузилган ўзаро тергов гуруҳларидан аста-секин фойдалана бошладилар [10].

2002 йил 7 октябрь кунги “Фуқаролик, оила ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида”ги Кишинев конвенцияси (“Фуқаролик, оилавий ва жиноий ишлар бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисидаги конвенциясига қўшилиш тўғрисида”ги: Ўзбекистон Республикасининг 26.08.2019 йилдаги ЎРҚ-534-сонли Қонуни)нинг 63-моддасида ҳамкорликда тезкор-тергов гуруҳлари тузиш ва тергов ҳаракатларини ўтказиш тартиби баён этилган. Унга кўра, бир ёки бир неча шахслар томонидан икки ёки ундан ортиқ аъзо давлат ҳудудларида содир этилган жиноий қилмишлари юзасидан жиноят ишлари бўйича текзор ва ҳар томонлама тергов ҳаракатларини ўтказиш учун аъзо давлатлар ҳамкорликда тергов гуруҳларини тузишлари мумкин[11]. Бундай гуруҳнинг ташкил этилиши Конвенциянинг 60-моддасига асосан жиноий иш бўйича юридик ёрдам кўрсатиш тўғрисидаги топшириқга мувофиқ расмийлаштирилади, бунда бу гуруҳни тузиш таклифини олган вақтдан бошлаб аниқ 15 кунлик муддатда қарор қабул қилиш белгилаб қўйилган [12]. Шунингдек, шартномага аъзо давлатлар ўртасида гуруҳ тузилгандан сўнг ўз навбатида ушбу гуруҳга кирган мансабдор шахсларнинг рўйхати тақдим этилади.

Тезкор тергов гуруҳи ташкил этилгандан сўнг унинг аъзолари ўртасидаги ўзаро муносабатлар тўғридан-тўғри амалга оширилади, улар терговнинг асосий юналишларини мувофиқлаштиради, тергов ҳаракатларини, қидирув ёки тезкор-қидирув тадбирларини ўтказиш, олинган маълумотлар бевосита алмашилади (Конвенция 63-модда 4-қисм). Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг “Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида”ги Қонунининг 15-моддасида Ўзбекистон Республикасининг жиноятчиликка қарши кураш ва ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш соҳасидаги ҳамкорлик масалалари бўйича халқаро шартномалари асосида келиб тушган сўровлар тезкор-қидирув тадбирларини ўтказиш учун асос бўлиши ҳақида қоида мустаҳкамланган [13].

Кишинев Конвенциясининг ҳамкорликда тезкор-қидирув ва тергов гуруҳларини тузишга оид қоидалари баъзи МДХ давлатлари томонидан жиноят-процессуал қонунчилигига имплементация қилинган. Хусусан, Қозоғистон Республикаси ЖПКнинг 548-моддасида ҳамкорликда тергов, тезкор-тергов гуруҳларини тузиш ва уларнинг фаолиятига оид нормалар мустаҳкамланган. Шу каби қоида Кишинев конвенцияси иштирокчиси бўлмаган Украинанинг ЖПКнинг 571-моддасида ҳам мустаҳкамланган.

Ўзбекистон Республикасининг ЖПКсида ҳам дастлабки терговни терговчилар гуруҳига топшириш масаласи (354-модда) тартибга солинган. Унга кўра жиноят иши кўп меҳнат талаб этса, жуда мураккаб ёки ўта долзарб бўлса, прокурор ёки тергов бўлинмасининг бошлиғи шу иш бўйича дастлабки тергов юритишни доимий ёки махсус тузилган тергов гуруҳига топшириши мумкин. Лекин, Ўзбекистон Республикасининг ЖПКсида ҳамкорликда тезкор-тергов гуруҳларини тузиш бўйича ҳеч қандай норма мавжуд эмас.

Ўзбекистон Республикасининг 26.08.2019 йилдаги ЎРҚ-534-сонли Қонуни билан “2002 йил 7 октябрь кунги “Фуқаролик, оила ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида”ги Кишинев конвенцияси”га қўшилди. ЖПК 3-моддасига кўра, “Жиноят ишларини юритиш, жиноят содир этилган жойдан қатъи назар, башарти Ўзбекистон Республикасининг бошқа давлатлар билан тузилган шартнома ва битимларида ўзгача қоидалар белгиланмаган бўлса, иш юзасидан суриштирув, дастлабки тергов ва суд муҳокамаси юритилаётган пайтда амалда бўлган қонун ҳужжатларига мувофиқ олиб борилади”, деб белгилаб қўйилган. Шундан келиб чиқиб ЖПК га ҳам халқаро ҳужжатда назарда тутилган процессуал нормани киритиш мақсадга мувофиқдир. Ушбу киритилиши керак бўлган процессуал нормада бевосита тезкор тергов гуруҳини тушиз, уларнинг фаолиятини тартибга солиш, тузиш муддатлари, гуруҳ аъзоларининг ваколатлари ва бошқа процессуал ҳаракатларни аниқ кўрсатиш керакдир.

Ривожланиб бораётган ахборот асрида бундай халқаро ҳуқуқда мавжуд бўлган ва самарали фаолият олиб бораётган нормаларни миллий қонунчиликка имплементация қилиш ўз навбатида мамлакатда олиб борилаётган кенг қамровли ислохотларнинг бир кўринишидир. Мақолада илгари сурилган таклифлар яъни Ўзбекистон Республикаси халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган субъекти сифатида Жиноят процессуал кодексида давлатлар ўртасида тезкор тергов гуруҳларини тузиш тартибини белгилаш мақсадга мувофиқдир. Бу ўз навбатида жиноятларнинг ўз вақтида очилиши ва давлатлар ўртасида келиб чиқиши мумкин бўлган жиноятларнинг олди олинишига хизмат қилади. Бевосита халқаро ҳуқуқда ўзининг ижобий натижасини берган тезкор-тергов гуруҳларининг фаолияти бу шу заминда яшаётган миллионлаб инсонларнинг ҳуқуқларига таҳдид солиш, давлатларнинг иқтисодий салоҳиятига таҳдид қилиш каби бир қанча ноқонуний ҳаракатлар ёки халқаро жиноятларга қарши курашишда ва давлатлар ўртасида ушбу соҳадаги ҳамкорликни янада юксалтиради ва албатта яхши натижалар беради.

References:

1. Yevropa politsiyasini tashkil etish bo'yicha Yevropa Ittifoqi Kengashining 06.04.2009 yildagi Qarori <https://eulaw.edu.ru/spisok-dokumentov-po-pravu-evropejskogo-soyuza/reshenie-soveta-ot-6-aprelya-2009-g-o-sozdanii-evropejskogo-politsejskogo-vedomstva-evropol/>
2. Soglasheniye o poryadke sozdaniya i deyatelnosti sovmevstnix sledstvenno-operativnix grupp na territoriyax gosudarstv - uchastnikov Sodrujestva Nezavisimix Gosudarstv ot 16 oktyabrya 2015 goda. // www.cis.minsk.by <http://www.cis.minsk.by>.
3. Umarxanova, D.Sh. (2018) "Organization of the groups of investigation and operative investigation as a form of international cooperation on criminal cases," Review of law sciences: Vol. 2 , Article 10. p. 46-50
4. "Fuqarolik, oilaviy va jinoiy ishlar bo'yicha huquqiy yordam va huquqiy munosabatlar to'g'risidagi konventsiyasiga qo'shilish to'g'risida" gi : O'zbekiston Respublikasining 26.08.2019 yildagi O'RQ-534-sonli Qonuni // <https://lex.uz/ru/docs/4487578>
5. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/orgcrime.shtml
6. <https://www.lex.uz/acts/2068063>
7. <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:197:0001:0023:EN:PDF>
8. <https://eulaw.edu.ru/spisok-dokumentov-po-pravu-evropejskogo-soyuza/reshenie-soveta-ot-6-aprelya-2009-g-o-sozdanii-evropejskogo-politsejskogo-vedomstva-evropol/>
9. Gurbanov R.A. Sub'yekti sotrudnichestva sudebnix organov gosudarstv - chlenov YeS v sfere ugolovnogo pravosudiya // Pravo i politika. - 2011. - № 9. - S.1500-1508.
10. Litvishko P.A. Sozdaniye i deyatelnost sovmevstnix sledstvenno-operativnix grupp v SNG: tekushiy etap normotvorchestva // Rossiyskiy sledovatel. - 2010. - № 4. - S. 34 38.
11. https://nrm.uz/contentf?doc=216184 &products=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana
12. <http://www.cis.minsk.by/page/614>
13. <https://lex.uz/docs/2107763>